Västbobornas klädedräkt
utdrag ur Josef Rosengren: Ny Smålands beskrivning 1914

Södra Unnaryd
En särskild sockendäkt nyttjades. Den var merendels tillverkad av de mindre hemdjurens skinn. En Unnarsbo uppträdde ej sällan i byxor, väst, tröja, halsduk, mössa och handskar av hemberett bock- eller getskinn. I stället för stövlar gagnades lågskor med ett löst utkrusat skinnstycke, s. k. förkläde, ovanför samt spännen av metall. I äldre tider användes vid högtider skospännen av silver. De blå strumporna fästes med en skinnrem. Om vintern togs över dessa snövepor
av fris eller vadmal med hällor av fina ståltrådskedjor. De gula knäbyxorna fick ej gå högre upp än höftknotorna och hopfästes och med mässingsknappar. De sammansnördes nedom knäet med en rem, som på utsidan knöts med en prydlig tofs. Vid högtidliga tillfällen utbyttes sämskskinnsvästen, som var till både fram- och bakstycke och i sidan hopfäst med häktor eller remmar,samt sämskskinnströjor av liknande vadmals- eller klädesplagg. Tröjan, som
slutade ovan knäet. sammanhäftades med häktor och kallades "hakatröja".Om vintern nyttjades vida kappor i blå "Unnarsbofärg" med 3 decimeters långkrage, kantad med rött kläde. På framsidan var tvänne fickor med röda kanter samt vardera 3 stora mässingsknappar. På bröstet var 8 á 9 sådan knappar. De mindre bemedlade hade kappor av askgrå färg. Dräkten var kännetecken på förmögenheten. Så långt som 1874 uppträdde Anders Johansson i Bökhult
på Unnaryds torgdag i hakatröja och pajrock. Från denna tid har ovannämnda folkdräkt varit fullständigt avlagd. Sven Jönsson i Bökhult och Elias Jönsson i Bököna var de första, som utbytte häktorna mot knappar. Kvinnorna tillverkade sig även kjortlar och tröjor av sämskskinn. Lintygen hade finare väv till "opplott" och i "nederdelen" av "blaggarn", men då de efter Kristi
Himmelsfärdsdag vid kyrkobesöken ej klädde sig i tröjor, togs, för att ej behöva skifta linne, utanpå en halvsärk, sammanrynkad i midjan.Till sommardräkten hörde ett livstycke av rosig eller randig sattin. Högtids- liksom vardagskjorteln räckte till smalbenet, och var den förra av blått vadmal och kantad med rött liksom "skörtetröjan", vilken på armuppslagen hade röda
fyrkanter utsydda. Till dräkten hörde vidare grant utstuckna förkläden och röda strumpor. Om sommaren utbyttes skorna mot lädertofflor med höga träklackar. Håret delades i två halvor, som var för sig omvirades med vita band, varefter båda hårpiskorna hoprullades och fästes i nacken. Man sökte dölja det så mycket som möjligt, och avkammat hår måste tillvaratagas och
uppbrännas för att det ej skulle komma i trollkunnigas händer. Den som gick med bart huvud, var lätt utsatt för "förgörning". I vardagslag nyttjades huvudkläde men vid kyrkobesök eller gästabud en "spranghuva", virkad, knuten eller genom-bruten, och därovanpå en annan huva av slissing eller skirduk, som hopfästes omkring hårkorgen med ett vitgult silkesband, "dräjeln", knutet med
stora öglor. När en vit klut vid sorgtillfällen bars över huvan, nyttjades ej dräjeln. Förkläden, livstycken samt en del kjortlar och tröjor var av "verken" och helgdagskjortlarna väl veckade. Den grå vadmalskappan hade rund krage av överklädd järnplåt, saknade ärmar och var så vid, att huvudet kunde trädas genom öppningen. Denna kappa, som pryddes med ett silverspänne,

brukades vid nattvardsgångar, bröllop och begravningar. Vid sistnämnda tillfällen sattes ovanpå huvorna en vit "knyteklut", långt neddragen i pannan och knuten i nacken, och en annan, "munkluten", dolde hakan och knöts över hjässan med snibbar. Kjortel och tröja var då svarta, förklädet vitt, och alla silverspännen överdragna med vitt papper. Om sommaren bars grant utsydda handskar och om vintern, när sorg ej hindrade det, rikt broderade klädesvantar. Till kvinnornas utstyrsel hörde åtskilliga silversmycken, vanligen kallade "brudesölf".Detta utgjordes av silverkedjor med förgyllda lås och hängprydnader.
Giftermål utom socknen kom ej gärna i fråga. Då någon flyttade in, måste han antaga sockendräkten. Annars skrattades det åt honom vid kyrkan, och man utpekade honom sägande:
"Tocket kyrkebloss, det är väl ett hemmatross".

Burseryd
Klädedräkten har även här varit den bekanta Unnarydsdräkten. Ännu något efter mitten av 1800-talet kunde man få se en och annan gubbe, klädd i knäbyxor av bockskinn, broderad väst, kort jacka av vanligtvis blått vadmal, hatt med mycket smal kull, kulörta strumpor jämte skor med
spännen av mässing eller silver. Mansdräkten var smakfull. Detta kan icke sägas även om kvinnodräkten. Med sina korta och vida kjolar, livstycken, tröjor och mångfärgade förkläden såg det täcka könet rätt otympligt ut. Under sommaren gick i synnerhet kvinnorna ofta "till körke" i skjortärmarna. Sömmerskor har först de senare årtiondena funnits härstädes.
Dessförinnan var det vanligt, att skräddarna vid sina besök i gårdarna hastigt och lustigt "snyrpte" ihop damkläder, sedan de sytt åt familjens manliga medlemmar. Nu är förhållandet ett helt annat. Vill en skräddare eller sömmerska undgå faran att anses "för gammal", gäller det att tillverka
välsittande och åtminstone någorlunda moderna kläder.

Jälluntofta
Såväl prästerskapet som församlingsmedlemmarna har av ålder ivrat för sträng yttre sedlighet, nykterhet, måttlighet och enkelhet i både mat, dryck och kläder.
Till följd av det avskilda läget har gammaldags seder och bruk länge bibehållits. I avseende på klädedräkten har man ej velat bryta av med den s. k. "Unnarsbodräkten", tills på sista tiden här såsom annorstädes en utjämning ägt rum i alla förhållanden. Tid efter annan har förbud gjorts
mot omåttlighet. Till belysande härav anföras straffbestämmelser för
förbrytare av olika slag samt en del andra gamla originella sockenstämmo-protokoll.

1813
Då det var svårt vintertiden för kvinnorna att bärga sig mot kölden i kyrkan, hade några kvinnor företagit sig det orådet att i stället för de snäva tröjorna tillverka vadmalskoltar i annan färg än den tillåtna grå. På grund därav hade sockenmännen sammankallats å stämma för att uttala sig
över, vad i nämnda sak kunde göras. Koltarnas upphovsman, Nils Bengtsson i Klockaregård, uppträdde först och yttrade: "Hvi fresten i mig, I skrymtare? Sådant som söan (fåret) bär

och kvinnan gör må man bära, då det ingen högfärd är med det." Men förre kyrkvärden välförståndige Anders Svensson i Hule lät förstå sitt bekymmer däröver, att den gamla allvarsamheten i klädedräkten mer och mer avlades, och önskade, att allmogen måtte densamma återtaga och bibehålla, i anledning varav undertecknad pastor visade så väl nyttan och anständigheten av det förra, enkla, tjänliga och bekväma sätt att kläda sig, vilket så länge och mycket hedrat och båtat allmogen här i församlingen, som skadan och oanständigheten av den ofta ett flyktigt sinne utmärkande samt till lättja och varjehanda odygder
föranledande yppighet, som nu börjat yttra sig i bruket av knappar för häktor, blått för grått, frackar och koltar för tröjor samt flera sorters utländska för hemmavävda kläder, varigenom bemödandet om ärbarhet, flit och skicklighet kväves, välmågan undergräves och penningarna
drags icke blott från orten utan ock ur riket. Allmogen, särdeles den yngre av bägge könen, förmanades därefter allvarligen att återgå till det förra passande och gagnande levnadssättet att själva tillverka vad de och husfolket skola kläda sig med, varigenom de flitigaste och
skickligaste kvinnorna även lättast och säkrast kunna urskiljas.

Villstad

Till omkring mitten av 1800-talet klädde sig bonden och hans husfolk i vadmal, sämskat skinn eller hemvävt tyg. Även garnets färgning verkställdes i hemmet med användning av stenmossa, bark av lövträd, vitriol m. m. För köpt grannlåt hade man föga smak. De gamla knäbyxorna och den ljusblå sida vadmalsrocken bibehöll sig här och där till något efter mitten av 1800-talet. Samma var förhållandet med kapprockarna (kappotterna) av grå vadmal. Redan dessförinnan var bäcksömsskorna ur bruk. Kvinnodräkten bestod av en sid långärmad tröja, kort randig kjol, stundom av rött vadmal, samt ett förkläde med bjärta färger sidare än kjorteln. Lövaspännen av silver bars såsom bröstprydnad vid högtidliga tillfällen. De långskaftade handskarna var fint broderade. På brudhandskar älskade man ett broderi, som föreställde Adam och Eva med kunskapens träd, ormen och äpplet. I vardagslag brukade kvinnorna skinnkjortlar och skinnpälsar. Nu kläder sig såväl mankönet som kvinnkönet nästan uteslutande i köpta varor och man fordrar av skräddaren och sömmerskan, att de skall ha kännedom om det växlande modet

Långaryd
Klädedräkten var under större delen av förra århundradet enkel och tarvlig. Mannens vardagsdräkt utgjordes av skinnbyxor och skinnväst samt tröja. Vanligen gick bonden sommaren om, såvida ej väderleken lade hinder i vägen, i skjortärmarna. Ben- och fotbeklädnaden utgjordes både vinter och sommar av ullstrumpor och träskor. Var det varmt, lade man av strumporna. Vintertiden klädde man sig i byxor av grått vadmal samt päls av get- eller fårskinn. Kvinnornas vardagsdräkt bestod året om av kort kjol samt tröja, båda av hemvävt tyg ("värken"); under vintern användes ock vadmalskjol samt tröja av ullrikt fårskinn. Även kjolar av skinn och lin användes.
Vid högtidliga tillfällen bar männen knäbyxor av vadmal, utefter sidorna prydda med blanka mässingsknappar, samt lång rock. Västen var av något brokigt tyg, och fotbeklädnaden utgjordes av skinnskor med stora spännen. På huvudet bars en svart, hög filthatt. Kvinnornas dräkt vid dylika tillfällen skilde sig ej rörande snitten från vardagsdräkten, men den var av finare vävnad. Livstycket var till högtidsklädningen av grönblommig eller rödrandig kasinett. Ett sådant gick i arv och tjänade till högtidsdräkt åt mormor, mor och dotter efter varandra (ett sådant finns i Bästås). Livstycket saknar ärmar och dessa ersattes av de långa lintygsärmarna, vilka var mycket vida, rynkade och prydda med en utsydd linning vid händerna.
Denna högtidsdräkt avlades i mitten av förra seklet, och männen klädde sig i vadmal eller s. k. "värken", kvinnorna i klädningar med sammanhängande kjol och livstycke med ärmar. Huvudet täcktes av blårandigt kläde. Männen hade låga hattar eller mössa. Vardagsdräkten är i mångt och mycket fortfarande densamma, naturligtvis med åtskilliga förändringar.

Reftele
Klädedräkten under större delen av förra århundradet var enkel, men stark och nära nog outslitlig. Mannens dräkt utgjordes av knäbyxor av skinn eller vadmal samt kort vadmalströja eller ock en lång rock. Västen var av något randigt tyg och fotbeklädnaden utgjordes av skor och långa ullstrumpor. Huvudbonaden bestod av en filthatt.
Kvinnornas dräkt var ock av hemvävt s. k. värken i olika färger. Huvudet täcktes av ett kläde - färgen å detsamma berodde på om man hade glädje eller sorg samt högtidsdagens betydelse – och under detsamma användes en styv, åtsittande mössa med s. k. linning. På halsen bars ett silkesflor, som var framtill hopsatt med ett s. k. "lövaspänne" av silver.
De äldre personerna i socknen behåller fortfarande den gamla seden och kläda sig i den hederliga, äkta vadmalsdräkten med grå eller blå färg. Vadmalet tillverkas av den för hemvävnad intresserade hustrun, vartill användes ull, som växt på egna får.
Det yngre släktet har följt med tidens lyx och nyaste moder i klädedräkten. Ingen skillnad i detta avseende kan märkas å en herremans son och en tjänstedräng eller å en adelsfröken och en torpareflicka. Alla ogifta flickor vill tituleras fröken och hatten i en mängd olika former pryder alla de yngre av det feminina könet.

Åsenhöga
Klädedräkten var enkel. Männens dräkt bestod av en kort vadmalströja, knäbyxor, strumpor och låga skor. På huvudet bar man en grov filthatt. Håret var rundklippt. Kvinnorna hade hemvävda kjolar; tröjorna var av halvylle. På halsen bars ett silkesflor, hopsatt med ett silverspänne, s. k. "lövaspänne". Huvudet pryddes med en styv och hårt åtsittande mössa med linning framtill. Håret hängde löst nedåt ryggen.

Kulltorp
I skogarna råder vintertiden ett ihärdigt arbete, ty här som annorstädes i skogsbygden är skogen jordbrukarens huvudinkomstkälla. Fordringarna på livet ha i alla samhällsklasser vuxit. Visserligen lever befolkningen i socknen sparsamt och ojämförligt sparsammare, än vad förhållandet är t. ex. i städerna, men den nya tiden med sina krav söker sig så småningom in även här. Den tid är förbi, då man levde och klädde sig av sitt hemmans avkastning. Havre- och blandbrödet är numera för torrt, och vadmalskläderna och linbyxorna är icke längre à la mode, och däremot kan man rimligtvis intet invända. Vägen till handelsbutiken är numera allbefaren. De nu allmänt begagnade "köpekläderna", "köpemjölet", sockret, kaffet och annat smått och gott för det dagliga behovet har betydligt förstorat levnadsomkostnaderna. Den gamla "goda" tiden med sina hemmagjorda vadmalskläder, sina skinn- och linbyxor, sina becksömsskor, tändstickor doppade i svavel och "springestickor" att lysa sig med vinterkvällarna m. m. är länge sedan förbi, och kanske väl är det, men så har vi i stället militarismen, större skatter till kommun och stat, finare kläder, modernare belysningsmedel, drygare levnadsomkostnader m. m. och var skall *nu* bonden taga penningar till all denna härlighet? Jo, den tagas från hans enda inkomstkälla, hans lilla skog, som med åren blir allt glesare. Tager icke staten skogshanteringen på något effektivt sätt om hand, så att t. ex. den avverkade skogsmarken genast besås, skall våra skogar snart ha vandrat all världens väg, men "därefter"...? Hittills har emellertid skogen skaffat sina ägare och andra det behövliga. Timmerkörare och huggare har haft en nödtorftig förtjänst. De förra har nog tidtals kunnat förtjäna med en bra häst och karl 5 à 6 kronor pr dag och de senare mellan 2 och 3 kronor på samma tid.

Färgaryd
Bröllop och begravningar firades fordom med stora kalas. Bröllop pågick från och med lördagen till tisdagen eller onsdagen i följande vecka. Alla släktingar bjöds vid ett sådant tillfälle så långt bort, att de "skyllade till fjärde" (släktingar i 4:e led). Stora förningar skulle medhas av alla,
bestående av stora kakor, pannkakor och sötostar i väldiga tennfat och där ovanpå "gorån" och en hög stora "ringar" (kringlor), kalvstek, ofta skinka, smör och ost. Vid de finare kronbröllopen var bruden klädd i silverkrona på huvudet samt många silversmycken och breda silverkedjor om halsen. Stassen till kyrkan föregicks av förridare samt två till fyra spelmän, som spelade fiol, klarinett och flöjt. Var bruden ej klädd i krona, så bar hon i stället en vit huvudduk; brudgummen var vanligen klädd i vadmal, som bruden hade vävt. Vid mindre anspråkslösa bröllop skedde vigseln i hemmet, men detta var mindre vanligt. Mindre bemedlade gjorde i allmänhet s. k. "pengabröllop", d. v. s. gästerna skulle då "rusta" med penningar till brudparet. Till ett sådant bröllop bjöds mycken ungdom. Brännvin skulle bjudas rikligt. Då hände icke så sällan, att vid middagen, som tog en rundlig tid, flera gäster hamnade under bordet.

Anmärkas må, att man satt alltid till bords. Spel och dans hörde till ordningen vid sådana fester, i synnerhet vid "pengabröllopen". Lekar av allehanda slag förekom också.

Gnosjö
Utdrag ur F J Eneström: Gnosjöborna, 1906

Den tidens klädedräkt var enkel men stark. Männen hade låga skor, vita ullstrumpor, knäbyxor av skinn, vitrandig väst med hög krage och under sommaren användes blott en kort vadmalströja. Under vintern bars en lång vadmalsrock, till färgen grå eller blå. Huvudbonaden bestod av en grov filthatt.
Kvinnorna hade hemvävda långrandiga kjolar med många slags färger. Tröjorna var av halvylle, s. k. "görtyg", till färgen svart eller blått. På halsen bars ett silkesflor i skrikande färger, vilket var framtill hopsatt med ett stort silverspänne, s. k. "lövaspänne". På huvudet användes en styv och hårt åtsittande mössa med krusad eller virkad linning framtill. Håret hängde löst nedåt ryggen. Kvinnorna brukade om sommaren gå till kyrkan klädda i blotta lintygsärmarna, vilka räckte ända ned till handlederna.
Vid begravning var alla de sörjande kvinnorna svartklädda med vitt förkläde, vitt pannkläde och vitt huvudkläde.
Vid nattvardsgång var de klädda på samma sätt med uteslutande av pannklädet; sammaledes vid barndop i kyrkan och likaså vid kyrkotagning.

Utdrag ur Gnosjö församlings sockenstämmoprotokoll

Den 21 juli 1793, blev efter laga pålysning allmän sockenstämma hållen med Gnosjö församling.

Efter förut vederbörligt uppläsande utav Kongl. Maj:ts allernådigaste skrivelse, av d 19 april 1793, till Maxine-Venerandum Consistorium i Växjö, och dess stöd därav givna cirkularie, under d 29 maj ovan nämnda år, samt nu, i anledning av allt detta, gjorda tjänliga föreställningen utav pastor till församlingen om någon viss dräkt för allmogen, och i synnerhet för kvinnokönet och tjänstefolk, beslutade församlingen, att inskränka överflödet i kläder, så för man- som kvinnokönet, än den de kan färga av de på orten befintliga växter, och förty avsäga sig allt bruk av sidentyg, både för sig själva, hustrun, söner, döttrarna, tjänare och tjänarinnor, såsom ock, att förgyllda och silverrenta knappar i kläderna skall avläggas, och i stället nyttjas mässings-tenn-stål-horn- och överklädda knappar av själva tyget, eller ock hakar och häktor, samt i skorna högst mässings-tenn- och stålspännen eller helst remmar. I den underdåniga förtröstan lever dock församlingen, att få nyttja och uppslita det, som redan kan vara inköpt och förskaffat, viljandes sig förnöjt underkasta, om därpå sättas kontroll eller någon slags stämpel, till förekommande av underslev härvid. För övrigt underställes detta mål Hans Kongl. Maj:ts eget höga och allernådigaste omprövande och gottfinnande, varvid församlingen alltid tryggt vilar.

In sidem Proocolli
Anders Broman
Kyrkoherde

Erland Ericsson Sven Månsson
Kyrkovärdar

Femsjö
Utdrag ur K. J. Schultz och Hjördis Blomqvist: Femsjö, kort sockenbeskrivning, 1946

Något som bidrager till att göra bilden av Femsjö lysande och glad är de gamla folkdräkterna och det finns skäl, att gå litet närmare in på dem. Den äldsta uppgift man äger om Västbo härads dräkter, är nämligen förteckningen över en Femsjö-hustrus "i fare" d.v.s. gångkläder och den finns införd i Femsjö sockens kyrkoarkiv, daterad 1698 och lyder: Sked, oförgylt, om 4 lod, kädja med smöcke om 2 lod, sölffspänne, lijtet, kappa med spänne, om 6 dal. silffermynt, grön kiortel med rött snörlif, om 2 dal. och blådh kiortel utan snörlif, 6 daler, grön frijskiortel, om 1 daler 16 öre, brun tröja, om 2 dal. 8 öre, grön tröja 1 dal. 16 öre silffer mynt, blått snörlif om 12 öre silffermynt, grönt förkläde av rask, 1 linnesiört, Täpene 2 st (långsjal), huvudkläden 2 st.
Följande uppgifter om de gamla dräkterna är hämtade dels ur: "Svenska Allmogedräkter" av G. Cederblom, dels ur P. G. Wistrands "Svenska folkdräkter". Den lysande Unnarydsdräkten, en av Smålands färgrikaste, var förr gemensam för hela Västbo härad, således även för Femsjö.
Detta är typiskt för det stora, stolta och självmedvetna Unnaryd, att här som annorstädes vara den bestämmande.
Dräkten har detaljer från medeltiden men stammar f. ö. ur 1500-talets herremansdräkter. Festdräkten – den är ju tacksammast att beskriva – skulle ha lyst på ett särskilt festligt sätt mot sommargrönskan. För kvinnans del bestod den av en vanligtvis högröd kjol av glättad ylle med bård av påsytt grönt sidenband. Kjolen, vanligen enfärgad *kunde* dock också vara av grön fris, blå vadmal eller randig verken. Men *röd* skulle den alltid vara på en annandagsbrud med brudpigor, vid Kristi himmelsfärdsdag och på trefaldighetsdagen, även kallad "röe söndan" i Västbo.
Kjolarna var goffrerade eller rynkade med slätt framparti. Somliga kjolar utan, andra med överdel. Särken var upptill av blaggarn och nertill av skäktefall. Ovanpå särken ibland en halvsärk eller överlott, vilken användes som blus och stoppades innanför kjollinningen. Halsklädet var av blommigt siden, kattun eller broderad kammarduk. Livstycket kunde vara av plys, yllesatin, kamlott, kattun, halvylle. Såsom huvudbonad först en spetshuva, samt utanpå en hatt med knypplad kantspets. Hatten av så tunt tyg att mönstret på den "sprangade" (genombrutna) huvan lyste igenom. Spranghuvan tillhörde endast hustrudräkten. Hatten var hopfäst med "dräjel´n" ett band. Förklädet vanligast blå "rask" med bårder. Under detta skymtade den broderade "kjortelsäcken". Strumporna till högtidsdräkten alltid röda eller vita, lågskorna rikt prydda med ornament.
Vanligaste ytterplagget var en högblå, fram urringad tröja av vadmal fodrad med rött ylle. En egenhet för häradet var, enl. Gaslander att "Västboflickorna ej gingo barhuvade oftare än då de uppträdde som brudpigor". Även en svart ärmlös kappa användes (vid sorgtillfällen). Den hade en egendomlig rund, lös halskrage av smitt järn, klädd med svart skinn. Även vita knyt- och munklutar vid begravningar.
På mansdräkten var rocken eller långtröjan av mellanblå vadmal med foder av ljusare blått linne. "Hakatröjans" ryggstycke (alltid häktad, aldrig knappar) hade silkestränsar i rött och gult. Livstycket av bredrandigt halvylle i många färger. Under livstycket bars "nattkappan" med ståndkrage och korsstygnsbårder. Byxorna av sämskat skinn med mässingsknappar och knäspännen. Blå ullstrumpor, stickade avigt och rätt och lågskor

med ovala spännen.
Ja, så var Femsjöborna klädda när de gick till högtid eller "gille". Knektarna hade sina ej mindre pittoreska uniformer, ty: "Tretton man af Norra Västbo Compagnie och 1 man av Smålands Grenadierer äro inom socknen roterade", skriver Allvin.
Också en uniform – ehuru väl endast buren i kyrkan – höll församlingen sin kyrkoväktare med. Denna uniform växlade också på olika orter så att var socken hade sin fastställda. I Femsjö var den på början av 1700-talet brun, i slutet blå, i bägge fallen försedd med röda uppslag.

Om allmogens klädedräkt
Utdrag ur J. Gaslander: Allmogens i Västbo sinnelag, seder m.m. 1774

Klädedräkten har från äldre tider varit här i Västbo Härad ganska allvarsam hos bägge könen och har ej varit olik den, som brukas uti Norrvidinge Härad vid Växjö, undantagandes pigorna, vilka här icke oftare gå barhuvade, än de är brudpigor.
För 40 à 50 år tillbaks var bonden klädd med en liten pickluva eller trinhätta, sällan med hatt, som dock sällan var uppfästad, lång vit halsduk, ljus- eller mörkgrå valmars tröja, som räckte till knän, med häktor uti, utan tasklock. Livstycke av skinn, helskurit framman och bak men öppet i ena sidan, där det med remmar eller häktor hopfästes. Ganska vida byxor med remmar vid knän av bockskinn för de förmögnare men av kalvskinn för de fattigare. Tröjor av samma slags skinn efter förmögenhet utan tasklock. Grå ullstrumpor, vilka förvarades på hälarna med skinnlapp eller klädes klut för att ej skavas sönder av skon.
Breda skor med höga kragar, som veks ned över skoremmarna. Knäband av sämskat läder. Stövlar brukades sällan utan snösockor, om icke när ridas skulle, då stövlarna ej räckte längre än till knäbanden, som knäpptes utanpå stövelskaften. Det brukades allenast en sporre.
Denna klädnad är nu allt för gemen och brukas allenast av gamla gubbar; Men i det stället kläder bonden och drängen sig nu mer alldeles på stads vis från topp till tå, så att coleurta kläder och kapprockar efter nyaste modet sydda, skor och stövlar med pomparbete eller vrängda, stora spännen, spanska rör, silkeshalskläden eller sidenband och sammet till halsdukar, snygga lintyg m. m. Så att bonddräng och bonde nu kläda sig så väl som en snygg gesäll för några år sedan.
Dock är vid klädedräkten något besynnerligt, att i Unnaryds socken bibehåller allmogen sig merendels vid den gamla allvarsamheten. Icke någon knapp skall man finna i deras kläder, men i stället för kapprockar brukas ett slags utanrockar av mörkgrått vallmar, som liknar surtouter, vilka kallas pajirockar, med stora vallmars knappar uti.
I Hestra socken brukas kilarockar, vilka så kallas av de kilar, som sättas i sidorna. Rockarna är alltid av grått vallmar med häktor uti samt ganska vida ned omkring skörten. Brukas av unga och gamla.
Vintertiden brukades fordom fodermyssor av hund- eller utterskinn, men nu köpas de av buntmakare, om det skall vara väl.
Hustrurna klädde sig ock samt pigorna allvarsamt dock snyggt. På huvudet huva af slissing eller schirduk med grova och smala spetsuddar före. Denna huvudbonad kallas hatt. Under denna hatt brukades en spranghuva (av vit tråd bunden, som ett nät med en slags fyllning uti) och bars endast av hustrur. Tröjan av kläde, nog sid på skörten, öppna

uppslag på armarna, öppen i sidorna och bak till, kort förkläde, korta kjortlar, helst av samma slag som tröjan, skor med näverhälar och stora klaffar till kragar, som räckte fram emot tån, på många vis utskurna. Vid stora högtider och högtidliga tillfällen brukades svarta klädes kappor, antingen med rund krage med tunt järnbläck uti eller en bredare, som i många rynkor låg ned på skuldrorna; uti kappan stora förgyllda spännen och löv av tunt silverbläck; långa vantar av kläde med silkessöm och rävskinns bräm samt handskarna med silke av alla färger utsydda.
Sådan var klädbonaden allmänt för 30 år sedan och längre tillbaks. Men nu brukas den endast av gamla hustrur och änkor, undantagandes i Unnaryd socken, där denna gamla klädedräkten är oförändrad hos kvinnkönet.
Uti de övriga socknar har klädes moden årligen förändrat sig. Nu brukas myssor av de dyrbaraste tyger, som kunna fås; utav det präktigaste brocad kan en kvinna ha flera myssor. Stora Ostindiska siden armkläden eller rosig kammarduk till halskläden med fina spetsar. Släta och vattrade camlotter samt en- eller tvåfärgade yllesattiner till tröja och kjortel till flera klädningar. Klädes klädningar, som till förne brukades, köpes nu sällan; men färgat fint vallmar, som kvinnfolken här själva gör, brukas, när man ej skall föra stat.
Manschetter brukar både hustrur och pigor. Tröjorna utan uppslag, korta skört, kjortlarna görs något längre än förklädet sida och ganska vida med mycket ordentliga och täta rynkor omkring. Så snart de kommer från kyrkan om söndagen och kjorteln avtages, läggs den i alla dessa fållor tillsammans och omsnörs med ett band för att bevara dessa rynkor såsom en prydnad.
I övrigt kläder sig hustrur och pigor lika och skilja sig icke från stadsboens klädedräkt utan endast till mössorna, vilka gemenligen är något långa åt nacken, och knytes sidenbandet över myssan uppe i hjässan. Någrastädes brukas myssor höga i kullen, dock ej så allmänt som det förra. Fordom dags brukades livstycken helst av plys av varjehanda färger, vilket kallades liv. Om sommaren går både hustrur och pigor utan tröjor till kyrkan, då livstycket måste vara vackert, av rosig eller randig calmink eller ock av flerfärgat yllesattin samt camlott, som har någon lysande färg.

pickluva = toppmössa, spetsig mössa
trinhätta = rund (trind) hätta
tasklock = ficklock
förvarades = skyddades
gemen = tarvlig, simpel
med "pomp" arbete = "durchsydda", sydda med styng, gick tvärs igenom alla sulorna
utanrockar = ytterrockar
surtouter = långa överrockar (av franska sur = över och tout allt, jfr overall)
schirduk = ett slags fin, nästan genomskinlig linneväv
plys = plysch

Om allmogens humör och sinnelag
Högfärd i kläder och ombytlighet i moder finns allestans, undantagande i Unnaryd socken, därest ej främmande klädmoder tålas. Orsaken här till är egentligen ej folkets ostadiga sinnen utan drängar och i synnerhet pigor, som icke allenast å landet i Halland och Marks härad i Västergötland antager tjänst utan ock i Göteborg, Borås, Varberg och Halmstad, därest de måste kläda sig efter ortens sätt, och hemföra med sig så diverse-

som yppiga klädmoder, dem de sedan brukar här i orten och efterapas av andra.

Dräng = ogift, vuxen mansperson
Piga = ogift kvinna, flicka
Diverse = olika, mångahanda

Boningshus och klädsel
Utdrag ur Jonas Allvin: Beskrivning över Wästbo härad i Jönköpings län, 1846

Västboarnas klädedräkter är mycket enkla. Någon allmänt antagen och begagnad nationaldräkt finns egentligen icke. Uti Unnaryds socken, varest folket ifrån äldre tider utmärkt sig såsom särdeles allvarsamt och redbart, har dock en egen dräkt, se titel vignetten, varit av ålder känd och allmänt nyttjad. Det yngre släktet har likväl begynt avvika från förfädernas bruk. Äldre gifta kvinnor bär dock ännu denna dräkt, utom tofflor med höga klackar, samt i stället för röda, merendels vita strumpor. Tröjans långa skört och tvärrandningen på förklädet eller kjortelns framvåd är ännu merendels enliga med vignetfigurens. Över hela häradet har karlar och kvinnor vadmalskläder. De förras huvudfärg är grå, de senares mellanblå eller gråblå samt kjortel och tröja av samma tyg. En bondkvinna eller en gång en infödd piga får man se klädd i sets eller annat utländskt brokigt tyg, högst en svart kamlotsklänning. Att ett eller annat undantag kan äga rum finner var och en, men man får ofta se en yngling klädd i blå bigueche med blanka knappar, vilken såsom bonde återgår till den grå rocken med av samma tyg överklädda knappar. Långbyxor begagnas av de yngre även vardagslag, med svart läder på de för nötning mest blottställda delarna. Gifta och äldre kvinnor i och omkring Unnaryds socken begagnar den å vignetten synliga huvudbonaden och annorstädes bindmössa, vilken dock aldrig utom vid högtidliga tillfällen, är i kyrkan obetäckt. Betäckningen är gemenligen ett vitt kläde. På halsen får man väl någon gång se en schal, men merendels även ett vitt kläde. Om det skall vara rätt grannt, så framskymmer därunder en kulört silkesduk. Förmögenhet hos kvinnan utmärker sig med mångdubblad silverkedja omkring halsen, och i Unnarydstrakten därjämte en större bröstgrannlåt av samma ämne med filigramsarbete. Som dräng har ynglingen fickur, som bonde sällan. För enkelhet och tarvlighet även i kläder är Västboen verkligt berömvärd.

Kläder
Utdrag ur "Om mat, dryck och kläder i äldre tider" av Märtha Svensson, Mellan Österån och Fegen 1956 – 1957

En titt i garderoben hos en genomsnittsfamilj i S. Hestra för 75 – 100 år sedan skulle knappast inspirerat till något modekåseri i modern stil, och ett torrt konstaterande av fakta, beträffande klädedräktens material och tillverkning vid samma tid, är nog det enda resultatet som kan åstadkommas på grundval av de uppgifter som nu står oss till buds. I övervägande hemmaproducerat material, lin, ull, skinn och trä, klädde sig bonden och hans husfolk. Linet var kanske den gröda man ägnade mest arbete och omsorg, först med ogräsrensning under växtperioden och sedan uppryckning och själva beredningen. Av de anspråkslösa och lättskötta fåren fick man grundämnen till många varma och

slitstarka plagg.
Det var således självfallet att spinnrocken och vävstolen hörde till de allra nödvändigaste inventarierna. Det gällde också att från barndomen lära sig umgås med dem på rätta sättet. Rika tillfällen till övning hade man. Ty även om de hemvävda och hemstickade plaggen hade stor livslängd och lagades och syddes om i det oändliga, så var det ändå alltid något som behövde förnyas.
Till underkläder användes linneväv, "lärit", ersatt så småningom av bomullsväv. Lingarnet dugde också till sytråd, spunnet extra fint och tvinnat tretrådigt.
Skinnklädernas användning dog i stort sett ut med de gamla veteranerna på 1850 – 60-talen. Dittills var både byxor och kjolar av får- och bockskinn brukliga, liksom korta fårskinnspälsar med ullen på insidan. Nedre delen av skinnbyxbenen skulle vara av vadmal på vintern och värken på sommaren. Värken var ett halvylletyg med varp av bomullsgarn. Det hade mångsidig användning. Ofärgat eller med rött inslag användes det till männens livtröjor, ett vardagsplagg i modell: ungefär arbetsblus. Beredd och färgad svart blev varan sommarkostymen. Till klänningen var detta tyg mycket vanligt.
Kvinnorna laborerade själva med färgning av garnet, både i växter och kemikalier.
Vadmal var en helylleväv av gedignaste slag. Den vävdes ibland "kåregrå", vit och svart ull sammankardad, annars vävdes den vit, och så lät man färga det färdiga tyget.
Dessutom skulle vadmal beredas, stampas. En inrättning för det ändamålet fanns fordom i Långarekull. Efter dess nedläggning, omkring 1870, anlitades ett beredningsverk i Gislaved.
Färgeri fanns i Brötjaryd, där stod Stålberg för rusthållet, samme man som sist hade vadmalsstampen igång.
Männens vinterkostymer, långrock, väst i storvästmodell och smala långbyxor, syddes oftast av vadmal. Där krage och slips nu brukar ha sin plats knöts i regel en halsduk. På marknaderna tillhandlade man sig huvudbonader, hatt för högtidsbruk, skinnmössa på vintern och skärmmössa eller halmhatt till vardags om sommaren. Även karlarna hade långstrumpor, så strumpstickorna fick nog vara i flitigt bruk. Strumpeband flätades, "saxades", av ullgarn på ett finurligt sätt och t. o. m. hängslena kunde vara av ylle, i så fall virkade, annars vävdes de av bomullsgarn på bandvävstol.
Fotbeklädnaden var i vardagslag, när man inte kunde gå barfota, träskor. Dem kom träskomakaren och förfärdigade av björk- eller alvirke. Satte man sedan läderskaft på träskorna hade man varma stövlar vid arbete i skog och mark. När det var halkigt väglag slog man broddar i klackarna. Ofta användes träskor även inomhus, då hade man ett särskilt par för det ändamålet, de kunde ju gott få vara lite slitna och lätta.
Läderskorna var man rädd om, så de höll nog mer än en säsong, men när det i alla fall ansågs att någon i familjen behövde få fotfodralen förnyade, tillkallades skomakaren. Läster, becktråd och doft av nygarvat läder omgav honom, när han klädd i förskinn tog itu med sitt arbete. Förskinnet var, som framgår av namnet, av skinn, och användes av männen när något särskilt skulle uträttas, t. ex. vid slakt m. m. Åt männen tillverkade skomakaren som regel stövlar, medan kvinnorna och barnen förärades snörkängor.
Inte förrän de sista decennierna av 1800-talet satte skräddaren upp fasta ateljéer och det fanns efter tiden åtminstone en, "Brostuskräddaren", som höll fast vid den gamla sedan att gå från gård till gård. Han hade de sista åren en liten handdriven symaskin till hjälp. När allt skulle sys för hand blev nog inte timpenningen så stor för de gamla sockenskräddarna. Den som hade hustru och elva barn i en liten backstuga att försörja, höll nog inte så styvt på 8-timmarsdagen.

De gamla sockenskräddarna var bäst att tinga på långt i förväg, inte bara därför att de var så upptagna, de var också kända för sin förhalningspolitik. Ännu citeras efter "Tor på Norlida" följande ramsa, som säger en del om hans metoder: "måndag eller tisdag kommer jag visst, onsdag eller torsdag allra sist. Kommer jag inte fredag eller lördag, så blir det nog inte i veckan".
Sedan västgötaknallar från Sexdrega börjat göra bygden den äran fick de hemvävda tygerna konkurrens av köptyger, doffel, kläde, sockerduk och vad de hette.
Av knallarna köpte kvinnorna "silkedukar", på den tiden svarta, försedda med spetsar och i betydelsen huvudduk. Schalett, flor och klut var andra benämningar på samma huvudbonad, som i olika kvalitéer och kulörer bars av alla åldrar. Silkeduken och sorgfloret, vilket hade tyllkant i stället för spets, efterträdde den vita huvudduk, som annars bars tillsammans med vitt förkläde vid konfirmation, vid nattvardsgång, begravning och på större högtidsdagar. Vid kylig väderlek hade man en köpt "beduin".
Till kvinnodräkten hörde också schalar i olika skepnader, de flesta hemvävda och av ylle. Filtschalen var stor och fyrkantig och lades dubbel eller i snibb över axlarna. Långschalen var en annan variant, som t. o. m. karlarna accepterade: en ganska smal, flera alnar lång räcka, som virades flera varv runt överkroppen.
Brudschalen slutligen var av tunt ylle, svart eller i färg, och i storlek som ett ordinärt klänningstyg i våra dagar. Den draperades över axlarna och hölls samman med någon brosch eller nål och den användes inte bara bröllopsdagen, utan även sedan, till högtidsdräkten. Färgen på brudklänningen var nog sällan vit utan mörkare, mera praktisk nyans. De kontrahenter, som hade råd, reste till staden och köpte materialet till elegansen.
Bondkvinnans kläder för övrigt var nog inte i högre grad präglade av modets växlingar. Krinolin- och turnyrmodet, som i stora världen grasserade på 1860-talet hade, trots en viss likhet, knappast något att göra med de långa flervådiga kjolar, som buros av allmogekvinnorna. Snarare var de reliker från de gamla sockendräkterna.
Hurdan den egentliga hestradräkten sett ut är nu inte möjligt att fastställa. Men man kan ju förutsätta att den endast i vissa detaljer skilt sig från unnarydsdräkten, som nu fått upphöjelse till västbodräkt, eftersom de goda "unnarydsboarna" var de som längst höll fast vid den traditionsbundna dräkten. Den består som bekant av röd, helveckad kjol, randigt liv, som har insydda kilar i skörtet, vit linneblus, vitt förkläde och huva samt axelschal och väska.
Den senare har troligen inspirerat till de rymliga fickor som fanns på 1800-talskjolen. Att de inte likt karlarna, innehöll spik och snören, kan man ta för givet, men om de var lika innehållsrika som nutida damväskor påstås vara, är inte gott att veta.
Klänningen var alltid delad i blus och kjol och de olika sömmerskorna hade väl sina standardmönster att bygga kundens eventuella idéer och modenycker på.
Liksom det fanns ambulerande skräddare och andra yrkesutövare var det också vanligt att sömmerskan gick omkring i hemmen och utövade sin konst. Från 1880-90-talen, kanske tidigare, var hon i regel försedd med symaskin.
Barnen var säkert intresserade åskådare när hemsömmerskan gick till verket. Dels för alla trevliga lappar som dugde så bra till dockorna och så undrade man om tyget skulle räcka till klänningen mor nästan lovat sin tös. Det var lite roligare med ett nytt plagg någon gång än att jämt ärva efter äldre. Man tog till rejäla storlekar på barnkläderna, så ibland behövdes det nog både en och flera julgrötar innan ungen växt i dem. De riktigt små barnen, de där som låg i vaggan, och deras kläder skall vi inte orda så mycket om.

Vi vågar bara viska ordet linda, ”tåna”, som det hette på västbomål, för att inte i onödan uppröra de moderna barnavännernas känsliga sinnen.
Här kan vi lämpligen sluta vår återblick över gångna släktleds förhållanden. Vi önskar inte att utvecklingens hjul skulle snurra hundra år tillbaka i tiden, men väl att vi må få något av den styrka och resning, som vi vet kännetecknade många av dem som fostrades under hårdare villkor än vi.

Upptecknat våren 1948 av Märta Svensson, Västra Hyggås